

Računovodstvene prevare i forenzičko računovodstvo

Apstrakt: Računovodstvene prevare predstavljaju jedan od najozbiljnijih oblika finansijskih nepravilnosti, sa značajnim posledicama po stabilnost finansijskih tržišta, poverenje investitora i ukupnu ekonomsku sigurnost organizacija. Ove prevare obuhvataju namerno iskrivljavanje finansijskih izveštaja, prikrivanje obaveza, pre-cenjivanje imovine i manipulaciju prihodima i rashodima, često u cilju ostvarivanja lične ili korporativne koristi. U radu se koristi metodologija sistematskog pregleda literature. Cilj ovog rada je sagledavanje karakteristika računovodstvenih prevara i posledica istih, kao i uloge forenzičkog računovodstva u otkrivanju, istragama i prevenciji takvih prevara.

Ključne reči: računovodstvene prevare, otkrivanje, forenzičko računovodstvo

¹ Fakultet poslovne ekonomije, Univerzitet Educons, Sremska Kamenica, Srbija.
E-mail: stefan.milojevic@educons.edu.rs
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6240-6776>

UVOD

„Zašto“ – prevarom se bavi psihijatar, a „kako“ je briga za računovođu
(Seidman, 1939)

U poslednjih nekoliko decenija, računovodstvene prevare privlače veliku pažnju istraživača i praktičara, jer postaju sve češće i raznovrsnije. Računovodstvena prevara, poput skandala sa kompanijama Enron, Worldcom, HealthSouth, Parmalat, Royal Ahold i mnogim drugima, ima duboke posledice, uključujući bankrotstvo kompanija, gubitke investitora, eroziju poverenja u tržišta kapitala i štetu po reputaciju revizora. Činjenica da evidencija obuhvata veliki broj prevara nije iznenađujuća, jer su one posledica ljudskih slabosti. Međutim, zabrinjava to što se često tek po njihovom otkrivanju utvrdi da su trajale godinama bez revizorskog nadzora (31). Imajući u vidu sve složenije ekonomsko okruženje i pojavu novih vrsta prevara (20), očekuje se da će forenzičko računovodstvo u perspektivi dodatno povećati svoju efikasnost u otkrivanju prevarnih radnji, posebno sa razvojem naprednih alata.

Lažno predstavljanje finansijskih izveštaja generalno čine izvršni donosioci odluka u ime kompanije, a ono može potkopati poverenje investitora u tržišta kapitala i dovesti do ogromnih gubitaka, a to može biti i brojka od trilion dolara (6). Postoji sve veća zabrinutost na globalnom nivou zbog eskalacije prevara, a posebno prevarnog finansijskog izveštavanja, jer ono dovodi veliki broj korisnika u zabludu. Otkrivanje prevara u finansijskim izveštajima i dokazivanje takvih prevara je veoma složen proces. Crvene zastavice su sistem ranog upozoravanja koji revizori i računovođe koriste za utvrđivanje verovatnoće nastanka prevara u finansijskim izveštajima, (21), ali je potrebno naglasiti da se bez obzira na njihovu korisnost, ne smatraju definitivnim dokazom nastanka prevarne radnje. Prema podacima Udruženja sertifikovanih istražitelja prevara (Association of Certified Fraud Examiners - ACFE) „Occupational Fraud 2024: Report to the Nations“ prevarene organizacije gube u proseku oko 5% prihoda svake godine, kao i da je prevarno finansijsko izveštavanje kao vid prevare, skuplji od prevare koja uključuje zloupotrebu imovine (3).

Posmatrajući razvoj forenzičkog računovodstva kroz vreme, uočava se rastuća globalna tražnja za forenzičkim računovodstvom, što se dokazuje, između ostalog i osnivanjem specijalizovanih jedinica unutar velikih kompanija i regionalnih računovodstvenih subjekata (13). Međutim, iako je u poslednjih nekoliko godina nešto bolja situacija, u Srbiji se u okviru redovne nastave i dalje nudi ograničen broj kurseva i programa iz forenzičkog računovodstva, što smanjuje mogućnosti učenja o teoriji i metodama otkrivanja prevara u poređenju sa drugim evropskim zemljama. Pored toga, naglašava se da spor tempo istraživanja metoda za otkrivanje prevara može otežati, pa čak i onemogućiti, uspešnu prevenciju prevarnih aktivnosti menadžera. Kada se menadžeri suoče sa nepovoljnim organizacionim ishodima i pribegnu prevarama u finansijskim izveštajima, mogu nastojati da koriste manipulaciju čitljivošću u narativnim objavama kako bi doveli u zabludu

korisnike finansijskih izveštaja (25). Prevara od strane viših menadžera ima razarajući efekat na akcionare i zaposlene kompanije i može da uništi reputaciju i kredibilitet firme (27). Informacije o korporativnim prevarama se često drže u strogoj tajnosti, što je i očekivano ako se ima u vidu reputacioni rizik.

Rad je strukturisan iz tri dela. Prvi deo rada se bavi definisanjem obmana i prevarnih radnji i ukazivanjem na njihove vrste. Drugi deo rada se odnosi na forenzičko računovodstvo kao sredstvo za identifikovanje prevarnih radnji na sudu i u druge svrhe. Treći deo rada je se bavi ulogom akademske zajednice u daljem razvoju forenzičkog računovodstva. Nakon toga slede zaključna razmatranja.

OBMANE I PREVARNE RADNJE

Razlikovanje obmane i prevare predstavlja polaznu tačku za razumevanje okolnosti u kojima prevare nastaju. Najočigledniji pokazatelj obmane javlja se kada predstavljene činjenice ne odgovaraju objektivnoj, proverljivoj stvarnosti (10). Obmana se može definisati kao proces u kojem obmanjivač namerno manipuliše okruženjem kako bi izazvao obmanjujuću predstavu kod ciljnog agenta (17), a obmanjujuća namera može uključivati prikrivanje, promenu postojeće teme, dvosmislenost i preusmeravanje pažnje i slično tome. Obmana je namerna poruka ili signal za preuveličavanje pogrešnog verovanja ili zaključka (5). Namerna obmana uključuje laži pošiljaoca, izostavljanje ključnih činjenica i izbegavanje problema promenom teme (4). Obmanjivač može biti menadžment, ciljni agent može biti eksterni revizor, a okruženje može biti u vezi sa finansijskim izveštavanjem. Prevara je namerna obmana da bi se neko lice lišilo nekog zakonskog prava ili da bi se od njega stekla nezakonita ili nepravedna korist. Logično je napraviti konceptualnu razliku između tri vrste finansijske prevare: lažna finansijska obelodanjivanja, prevarne šeme i finansijske prevare kod prodaje (30).

Prevara je problem sa kojima se suočavaju društva različitih kultura. Ona spada u kategoriju problema koji traju do danas i koji su kroz istoriju objašnjavani veoma različitim pristupima i tumačenjima. Kako se navodi u jednoj od enciklopedija (33), pod prevarom se podrazumeva “lažno predstavljanje činjenice – bilo rečima ili ponašanjem, lažnim ili obmanjujućim tvrdnjama, ili prikrivanjem onoga što je trebalo otkriti – koje obmanjuje i ima za cilj da obmane drugog kako bi pojedinac delovao na osnovu toga na svoju pravnu štetu”. U istoj publikaciji se ističe da se prevara mora dokazati pokazivanjem da su radnje okrivljenog uključivale pet odvojenih elemenata: (1) lažnu izjavu o materijalnoj činjenici, (2) saznanje okrivljenog da je izjava netačna, (3) nameru okrivljenog da obmane navodnu žrtvu, (4) opravdano oslanjanje navodne žrtve na izjavu i (5) povredu navodne žrtve kao rezultat toga”.

U današnjem dinamičnom okruženju prevara i finansijski kriminal postaju sve složeniji i stvaraju probleme za organizacije svih veličina i specijalnosti. Kada je u pitanju upravljanje rizikom od prevara, bitno je sagledati ne samo posledice prevara, već i uzroke.

U tom smislu se ističe da je potrebno istražiti kako je prevara bila moguća, identifikovati slabosti sistema i utvrditi kritične tačke koje se dovode u vezu sa situacijama gde su kontrole zakazale. Potrebno je primenjivati proaktivan, a ne reaktivan pristup. Rizične aktivnosti treba pažljivo identifikovati i sprečiti njihovo ponavljanje. Sagledavanjem istraživanja koja se bave prevarama, uočava se da se ona obično fokusiraju ili na pojedinca ili na organizaciju (15, 8).

Kada se posmatra kontekst u vezi sa nastankom prevara, važno je pomenuti da to uključuje razmatranje sledećih pitanja: regulatorni okvir (slaba ili neadekvatna regulativa), organizacionu kulturu, sistem nagrađivanja, slabe interne kontrole, pritisak u vezi sa dostizanjem ciljnih prodajnih performansi, slabu finansijsku pismenost, neadekvatne interne kontrole i nadzor. U našoj zemlji, kao i u regionu, informacije o korporativnim prevarama i aktuelnim trendovima u toj oblasti su vrlo ograničene.

Počinioci računovodstvenih prevara imaju različite motive za sprovođenje prevare. Neki od njih mogu biti motivisani ličnom koristi (npr. maksimizacija paketa kompenzacija) ili eksplicitnim ili implicitnim ugovornim obavezama, kao što su dužnički sporazumi i potreba da se ispune tržišne projekcije i očekivani ekonomski rast. Generalno, najveća šteta se nanosi dugoročnoj reputaciji same organizacije, uništava se vrednost investitora, smanjuje se poverenje javnosti u tržište kapitala (26), i najzad, prevara dovodi do posledica po zaposlene koji mogu izgubiti posao. Računovodstvene prevare sprečavaju investitore da donose ispravne investicione odluke zbog otkrivanja lažnih informacija, što čini tržište nefunkcionalnim, a javna dobra napuštenim. Štaviše, računovodstvene prevare sprečavaju pravilnu raspodelu od strane tržišta tako što sprečavaju investitore da otkriju prevarne firme i odaberu one koje to nisu (2). Druge žrtve često uključuju dobavljače, partnere, kupce, regulatorne institucije, agencije za sprovođenje zakona, poreske vlasti, berzu, poverioce i finansijske analitičare (27).

Imajući u vidu sve veću složenost poslovnog okruženja i digitalizaciju finansijskih procesa, tradicionalni mehanizmi interne kontrole i revizije često nisu dovoljni za pravovremeno otkrivanje prevara. U tom kontekstu, razvijeni su različiti modeli za otkrivanje računovodstvenih prevara, koji uključuju statističke, ekonometrijske i računovodstvene pristupe, kao i savremene metode zasnovane na veštačkoj inteligenciji i analizi velikih skupova podataka. Za otkrivanje prevara se mogu koristiti razni modeli, a neki od njih jesu: drvo odlučivanja, *random forest*, XGBoost, LightGBM i CatBoost.

Investitori su često zabrinuti za to da bi menadžeri mogli sakriti važne informacije. Pored toga, moguće su i takve situacije da su modeli za otkrivanje prevara podložni mogućnosti pogrešne klasifikacije firmi kao prevarnih, a koje to nisu (tj. lažno pozitivnih) i onih koje nisu prevarne, a tako su kategorizovane (tj. lažno negativnih). U oba slučaja, pogrešne klasifikacije imaju posledice za investitore, direktne ili indirekntne. Ako investitor investira u prevarnu kompaniju, a ona je pritom pogrešno klasifikovana kao ona koja nije prevarna, nastaće posledice po investitora, jer će trpeti gubitak. S druge strane, ako je reč o firmi koja nije prevarna, a klasifikovana je kao prevarna i nije izabrana za investiciju, doći će se u situaciju da investitor izgubi profitabilnu investicionu priliku (11).

FORENZIČKO RAČUNOVODSTVO KAO SREDSTVO ZA OTKRIVANJE PREVARE NA SUDU I U DRUGE SVRHE

Brojne institucije i autori su predstavili različite definicije forenzičkog računovodstva. Međutim, i pored svega toga, danas ne postoji široko prihvaćena definicija forenzičkog računovodstva. Zysman (34) navodi definiše da se forenzičko računovodstvo bavi otkrivanjem i izbegavanjem ekonomskih prevara i različitih finansijskih prestupa. Prema PricewaterhouseCoopers (29), forenzičko računovodstvo se odnosi na posao računovođa koji sprovode istrage, podržavaju sporove i parnice, pregledaju odštetne zahteve kod osiguranja, i druga pitanja koja mogu završiti na sudu. Prema Američkom institutu ovlašćenih javnih računovođa (American Institute of Certified Public Accountants - AICPA), forenzičko računovodstvo se može sagledati kao primena specijalizovanog znanja i istražnih veština ovlašćenih javnih računovođa za prikupljanje, analizu i procenu dokaznog materijala, kao i za tumačenje i saopštavanje nalaza u sudnici, sali za sastanke ili drugom pravnom ili administrativnom mestu (1).

Forenzičko računovodstvo se fokusira na otkrivanje prevara i sprovodi detaljne istrage i analize koristeći pristup koji se razlikuje od revizije (20). Od forenzičkih računovođa se očekuje da će vršiti temeljne analize finansijskih izveštaja preduzeća, bankarske dokumentacije i ostalih poslovnih zapisa, kao i da identifikuju i prate tokove novca i transfere između različitih pravnih subjekata i pojedinaca. Predlaže se računovodstveno-forenzički pristup kako bi se dodatno poboljšalo ispitivanje javnih dokumenata kroz preporuku smislene analize računovodstvenih stavki. Forenzičko računovodstvo pored ostalog, uključuje sajber bezbednost i važan je činilac za efikasno korporativno upravljanje. Forenzičke računovođe imaju ključnu ulogu u unapređenju procesa *due diligence*, jer omogućavaju informisano odlučivanje i precizniju procenu rizika u postupcima spajanja i akvizicija.

Usluge koje pruža forenzičko računovodstvo se koriste u okolnostima kada postoji sumnja na nepravilnosti, prevare ili kod finansijskih sporova. Neke od usluga uključuju: istragu prevara, IT forenziku, usluge u sudskim sporovima i procenu vrednosti preduzeća (13). Forenzičke računovođe ispituju obimne skupove finansijskih podataka radi identifikovanja indikatora prevare i skrivene imovine, odnosno s ciljem da provere i potvrde postojanje tzv. crvenih zastavica (14). Crvene zastavice su znak da postoje stvari koje ne odgovaraju svom mestu i kojima je potrebna pažnja, a mogu se smatrati i neobičnim stanjem ili drugačijim od normalnog stanja, i svakako da zahtevaju dalju istragu. Tumačenje crvenih zastavica u stvarnom poslovnom svetu je veoma teško (12). Crvene zastavice mogu uključivati skrivenu ili potcenjenu imovinu, značajno povećanje nematerijalne imovine, nižu stopu amortizacije od proseka u industriji, nedavne transfere gotovine ili imovine visoke vrednosti rođacima ili saradnicima radi sprečavanja konfiskacije tokom stečaja, iznenadni odlazak ključnog osoblja i preferencijalna plaćanja poveriocima, neorganizovane ili obmanjujuće finansijske evidencije (28). Pored toga, neorganizovane evidencije, odsustvo ili nedovoljne informacije mogu biti znak upozorenja da postoji mogućnost da je nešto prikriveno.

Širok je krug potencijalnih klijenata kada su u pitanju usluge forenzičkih računovođa: advokati, policijski organi, banke i osiguravajuća društva, sudovi, korporacije, investitori, poreski organi itd. Forenzičke računovođe moraju znati gde da usmere analizu i imati temeljno razumevanje potencijalnih crvenih zastavica koje mogu ukazivati na nepravilnosti, odnosno identifikovati oblasti koje zahtevaju dodatno i detaljnije ispitivanje (12).

Sve složenije poslovno okruženje, zajedno sa sve češćom praksom preduzimanja pravnih radnji, povećalo je potrebu za računovođama koji razumeju pravne postupke i sposobni su da sprovedu istrage, vrše finansijsku analizu i primenjuju druge postupke na način prihvatljiv za sudove (19). Forenzičko računovodstvo se smatra sredstvom za otkrivanje prevare na sudu. Ono pruža računovodstvenu analizu koja bi trebalo da bude održiva u sudskom postupku i koja bi trebalo da predstavlja bazu za diskusiju, raspravu i najzad, za rešavanje sporova. U ovom slučaju, u krajnjoj liniji je neophodno da sudija razume i prizna da se prevara dogodila; neophodno je strateški otkriti prevaru, a istovremeno biti svestan u kojoj meri se može dokazati da utvrđivanje činjenica sudskim putem prepoznaje da se prevara dogodila, a ne da je samo reč o sumnji da je prevara moguća. U određenim situacijama, forenzičke računovođe mogu biti angažovane radi pružanja usluge procene vrednosti, kao što su: saveti o analizi rizika, bankrot, porodično pravo, bračna pitanja, kompenzacije zasnovane na akcijama i fer vrednost kod finansijskog izveštavanja (24). U krivičnim postupcima računovodstveni forenzičar može obavljati različite funkcije, uključujući ulogu finansijskog forenzičara, veštaka, svedoka ili stručnog savetnika (16).

DALJI RAZVOJ FORENZIČKOG RAČUNOVODSTVA: DOPRINOS AKADEMSKE ZAJEDNICE

Najčešći razlog zbog kojeg se počinje računovodstvena prevara, pored svrhe obmanjivanja zainteresovanih strana, često je povezan sa dobijanjem kvalitetnijih izvora finansiranja ili izbegavanja obaveza po osnovu nastalog duga (32). Zbog sve većeg broja slučajeva korupcije i finansijskih prevara, naročito u zemljama u razvoju, obrazovanje iz forenzičkog računovodstva postalo je od značaja, te univerziteti treba da ga uključe u svoj nastavni program. Kako Knežević et al. (18) ističu, u savremenoj računovodstvenoj profesiji otkrivanje prevarnih radnji sve više dobija na značaju. Zaštita kapitala na tržištima, s jedne strane, i očuvanje ugleda računovodstvene struke, s druge strane, nameću potrebu za intenzivnijim razvojem kapaciteta u oblasti forenzičkog računovodstva.

Poznato je da je obrazovanje iz forenzičkog računovodstva multidisciplinarno. Ono obuhvata reviziju, računovodstvo, statistiku, informacione tehnologije (IT), pravna pravila i ljudske veštine. Slično je reviziji, ali je drugačije. Praktični statistički alati deluju kao dodatna oprema za brzu isporuku rezultata kada je u pitanju veliki broj podataka. Veština u korišćenju IT alata je neophodna za otkrivanje sajber kriminala. Ljudske veštine dobijaju na značaju zbog napada socijalnog inženjeringa. Forenzičke računovođe moraju

da prate relevantne zakone u kontinuitetu. Pored toga, u forenzičkom računovodstvu su neophodne različite istraživačke veštine i znanja za efikasno upravljanje rizikom od nastanka prevarnih radnji (23). Teme koje izlaze iz okvira tradicionalnog računovodstva trebalo više uključiti u obrazovanje iz forenzičkog računovodstva, uz veće vrednovanje nastavnih metoda koje integrišu iskustveno učenje (22). Posebnu pažnju bi trebalo posvetiti studijama slučajeva. U tom kontekstu se ističu kao posebno važni segmenti forenzička tehnologija i intervjuisanje. Veštačka inteligencija je postala ključna transformativna snaga u forenzičkom računovodstvu, menjajući pristupe otkrivanju, istragama i prevenciji finansijskih prevara (9).

Jedan od pristupa u daljem razvoju je da se ulože naponi kako bi se obrazovanje iz forenzičkog računovodstva moglo razviti kao posebna disciplina u funkciji pravilnog regulisanja profesije forenzičkog računovodstva. U tom slučaju, može se pojaviti potreba za razvojem posebnih standarda forenzičkog računovodstva. Ovim pitanjem treba da se pozabave akademska zajednica i profesionalna tela (23). Nesporna je potreba da forenzičke računovođe steknu nove veštine i prilagode se tehnološkim promenama, dok preporuke za praktičare i kreatore politike uključuju kontinuirano učenje, prihvatanje novih tehnologija i razvoj regulatornih okvira koji podržavaju napredne prakse uz poštovanje etičkih standarda (7).

ZAKLJUČAK

Propusti u računovodstvu i reviziji nisu nova pojava, ali su prisutni u kontinuitetu. Forenzičko računovodstvo je potrebno posmatrati kao alat koji omogućava zainteresovanim stručnjacima da predvide da li su firme uključene u nepravilnosti u finansijskom izveštavanju ili nisu. Nepravilnosti u finansijskom izveštavanju imaju ozbiljne ekonomske i lične posledice. Potrebno je uključiti veštačku inteligenciju u forenzičko računovodstvo kako bi se unapredila efikasnost i skalabilnost u otkrivanju prevara. Prediktivna analitika ima poseban značaj u unapređenju upravljanja rizikom od prevara.

S obzirom na visoke troškove korporativnih prevara, prirodno je očekivati intenzivnu istraživačku aktivnost usmerenu na procenu efikasnosti mehanizama koji su razvijeni kako bi se prevare sprečile ili umanjile. To je posebno važno pitanje kada je reč o nacionalnim okvirima. U ovom segmentu su potrebni dodatni naponi, kako bi došlo do značajnog unapređenja forenzičkog računovodstva, kako u akademskom obrazovanju, tako i u praktičnoj primeni.

Računovodstvene prevare predstavljaju ozbiljan rizik za finansijsku stabilnost i poverenje u poslovne subjekte, a njihovo otkrivanje zahteva stručnost i primenu specijalizovanih forenzičkih metoda. Forenzičko računovodstvo se pokazalo kao ključni alat za identifikaciju nepravilnosti, podršku istragama i sa razvojem veštačke inteligencije dobija novu dimenziju.

Literatura

1. AICPA (2011). Forensic and valuation services - ABV and CFF.
2. Akerlof, G. A. (1970). The market for "lemons": Quality uncertainty and the market mechanism. *The Quarterly Journal of Economics* 84(3), 488–500. <https://doi.org/10.2307/1879431>
3. Association of Certified Fraud Examiners (ACFE), 2024, Occupational fraud 2024: A report to the nations, <https://www.acfe.com/-/media/files/acfe/pdfs/rtrtn/2024/2024-report-to-the-nations.pdf>.
4. Buller, D. B., Burgoon, J. K. (1996). Interpersonal deception theory. *Communication Theory*, 6 (3), 203–242. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.1996.tb00127.x>
5. Burgoon, J. K., & Buller, D. B. (2015). Interpersonal deception theory: Purposive and interdependent behavior during deceptive interpersonal interactions. *Engaging theories in interpersonal communication: Multiple perspectives*, 349-362.
6. Cornerstone Research (2019). Securities Class Action Filings: 2019 Year in Review, <https://securities.stanford.edu/research-reports/1996-2019/Cornerstone-Research-Securities-Class-Action-Filings-2019-YIR.pdf>
7. Daraojimba, R. E., Farayola, O. A., Olatoye, F. M. O., Mhlongo, N., & Oke, T. T. L. (2023). Forensic accounting in the digital age: a US perspective: scrutinizing methods and challenges in digital financial fraud prevention. *Finance & Accounting Research Journal*, 5(11), 342-360.
8. Davis, J. S., & Pesch, H. L. (2013). Fraud dynamics and controls in organizations. *Accounting, Organizations and Society*, 38(6-7), 469-483.
9. Dhillon, B. (2025). AI and Forensic Accounting. SSRN 5675862, file:///C:/Users/Sdoku/OneDrive/Desktop/ssrn-5675862.pdf
10. Gibbons, J., & Turell, M. T. (Eds.). (2008). *Dimensions of forensic linguistics*. John Benjamins Publishing Company.
11. Goel, S., J. Gangolly, S. R. Faerman, and O. Uzuner (2010). Can linguistic predictors detect fraudulent financial filings? *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 7(1), 25–46. <https://doi.org/10.2308/jeta.2010.7.1.25>
12. Golden, T. W., Skalak, S. L., Clayton, M. M., Pill, J. S. (2012). *A Guide to Forensic Accounting Investigation (Golden/Guide)*. Potential Red Flags and Fraud Detection Techniques, 231–269. doi:10.1002/9781119200048.ch13
13. Guellim, N., Yami, N., Freihat, A. F., Alshurafat, H., Alkababji, M. W., Alzahrane, M., Walaa Nasr-El-dein Gad, W., shaaban, M. S. I., Mostafa, R. M. A. (2024). Evaluating the perceived value of forensic accounting: a systematic review method. *Discover Sustainability*, 5(1), 351, <https://doi.org/10.1007/s43621-024-00431-y>
14. Gullkvist, B., & Jokipii, A. (2013). Perceived importance of red flags across fraud types. *Critical Perspectives on Accounting*, 24(1), 44-61.
15. Holtfreter, K. (2005). Is occupational fraud "typical" white-collar crime? A comparison of individual and organizational characteristics. *Journal of Criminal Justice*, 33(4), 353-365.
16. Janković, B., Knežević, S., & Milojević, S. (2023). Uloga računovodstvenog forenzičara u krivičnom postupku. *Revizor - Časopis za upravljanje organizacijama, finansije i reviziju*, 26(101), 1–9. <https://doi.org/10.56362/Rev23101001J>
17. Johnson, P. E., Grazioli, S., & Jamal, K. (1993). Fraud detection: Intentionality and deception in cognition. *Accounting, Organizations and Society*, 18(5), 467-488.
18. Knežević, S., Milojević, S., & Špiler, M. (2021a). Edukacija o forenzičkom računovodstvu i veza s praksom. *Revizor - Časopis za upravljanje organizacijama, finansije i reviziju*, 24(95-96), 35–49. <https://doi.org/10.5937/Rev2196035K>
19. Knežević, S., Milojević, S., Paunović, J. (2021b). Razvoj forenzičkog računovodstva i izazovi u savremenom okruženju. *Revizor - Časopis za upravljanje organizacijama, finansije i reviziju*, 24(95-96), 77–90. <https://doi.org/10.5937/Rev2196077K>

20. Knežević, S., Mitrović, A., Cvetković, D. (2019). The role of auditing profession in detecting frauds in financial statements. *NBP - Nauka, bezbednost, policija*, 24(2), 97-109.
21. Koornhof, C., & Du Plessis, D. (2000). Red flagging as an indicator of financial statement fraud: The perspective of investors and lenders. *Meditari: Research Journal of the School of Accounting Sciences*, 8(1), 69-93.
22. Kramer, B., Seda, M., & Bobashev, G. (2017). Current opinions on forensic accounting education. *Accounting Research Journal*, 30(3), 249-264.
23. Kumari Tiwari, R., & Debnath, J. (2017). Forensic accounting: a blend of knowledge. *Journal of Financial Regulation and Compliance*, 25(1), 73-85.
24. Mohamed, N., & Handley-Schachler, M. (2015). Roots of responsibilities to financial statement fraud control. *Procedia Economics and Finance*, 28, 46-52.
25. Nakashima, M., Hirose, H., Hirai, H. (2022). Fraud detection by focusing on readability evidence from Japan. *Journal of Forensic and Investigative Accounting*, 13(1), 276–298. <http://web.nacva.com/JFIA/Issues/JFIA-2022-No2-8.pdf>
26. Ngai, E. W., Hu, Y., Wong, Y. H., Chen, Y., & Sun, X. (2011). The application of data mining techniques in financial fraud detection: A classification framework and an academic review of literature. *Decision support systems*, 50(3), 559-569.
27. Pai, P. F., Hsu, M. F., & Wang, M. C. (2011). A support vector machine-based model for detecting top management fraud. *Knowledge-Based Systems*, 24(2), 314-321.
28. Politzer, M. 2020. Spotting fraud during the bankruptcy process: Top red flags. *Journal of Accountancy*, <https://www.journalofaccountancy.com/issues/2020/oct/fraud-red-flags-during-bankruptcy-process/>
29. PricewaterhouseCoopers - PWC. Forensic accounting. 2019. www.pwc.co.nz/services/forensic-services/forensic-accounting.html
30. Reurink, A. (2019). Financial fraud: A literature review. *Contemporary topics in finance: A collection of literature surveys*, 79-115.
31. Seidman, J. S. (1939). Catching up with Employee Frauds. *The Accounting Review*, 14(4), 415-424.
32. Tutino, M., & Merlo, M. (2019). Accounting fraud: a literature review. *Risk Governance & Control: Financial Markets & Institutions*, 9(1), 8-25.
33. West's Encyclopedia of American Law. 2007. Chicago, IL: Thomson Gale.
34. Zysman, A. (2004). Forensic accounting demystified. World investigators network standard practice for investigative and forensic accounting engagements, Canadian Institute of Chartered Accountants.

Accounting Fraud and Forensic Accounting

Summary: Accounting fraud is one of the most serious forms of financial irregularities, with significant consequences for the stability of financial markets, investor confidence and the overall economic security of organizations. These frauds include the deliberate distortion of financial statements, the concealment of liabilities, the overstatement of assets, and the manipulation of income and expenses, often for personal or corporate benefits. The paper uses the methodology of a systematic literature review. This paper aims to perceive the characteristics of accounting fraud and its consequences, as well as the role of forensic accounting in the detection, investigation and prevention of such fraud.

Keywords: accounting fraud, detection, forensic accounting

